

Emilia Karwasińska
Małgorzata Rychlik
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
e-mail: emika@amu.edu.pl; rychlik@amu.edu.pl

Model i etapy tworzenia repozytorium instytucjonalnego na podstawie badań własnych i doświadczeń bibliotek zagranicznych

Institutional repository model and stages of its development based on individual research project and experiences of foreign libraries

Abstrakt:

Szybki rozwój technologii informacyjnych tworzy nowoczesny obraz światowej komunikacji naukowej. Renomowane ośrodki akademickie dziś nie tylko gromadzą informacje o dorobku naukowym swoich pracowników, ale coraz powszechniej budują repozytoria, dzięki którym zasoby cyfrowe, zgodnie z misją upowszechniania wiedzy, są przechowywane i udostępniane środowisku akademickiemu. W artykule zaprezentowano etapy tworzenia oraz zasady funkcjonowania repozytorium instytucjonalnego. W pracy posłużono się badaniami własnymi przeprowadzonymi na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz doświadczeniami bibliotek zagranicznych. Podkreślono wagę efektywnej współpracy bibliotekarzy ze środowiskiem naukowym jako zasadniczego czynnika przyczyniającego się do sukcesu projektu.

Słowa kluczowe: repozytorium instytucjonalne, Open Access, komunikacja naukowa, zarządzanie zasobami cyfrowymi, współpraca ze środowiskiem akademickim.

Abstract:

Rapid development of information technology contributes to the process of metamorphosis of worldwide scientific communication. Renowned academic institutions not only collect data on their researchers' intellectual output but are increasingly implementing institutional-based repositories. It is institutional repository that preserves digital content and makes it accessible to academic community. The paper presents formative stages of setting up an institutional repository and its subsequent management policies. This work was based on individual research project (a survey conducted at Adam Mickiewicz University) as well as the experiences gathered from a number of foreign libraries. The importance of an efficient cooperation between academic community and librarians as the key factor is emphasized.

Keywords: institutional repository, Open Access, scientific communication, e-resources management, cooperation with academic community.

1. Wstęp

Repozytoria instytucjonalne zdefiniowane przez Crowa¹ jako kolekcje cyfrowe gromadzące, przechowujące i udostępniające dorobek intelektualny społeczności naukowej jednego lub wielu uniwersytetów coraz powszechniej wkraczają w struktury wyższych uczelni zmieniając jednocześnie paradygmat komunikowania się w nauce. Zasób repozytoriów jest określony przez instytucję, treść ma charakter naukowy, kumulacyjny i ciągły, dostępna jest w trybie Open Access (OA) oraz cechuje ją interoperacyjność. Obecnie obserwuje się ogromny wzrost liczby repozytoriów na świecie, jak również publikacji

---

¹ Crow R.: *The case for institutional repositories: a SPARC position paper* [dok. elektr.], 2002: Washington, DC, <<http://www.arl.org/sparc/IR/ir.html>>, [odczyt 26.06.2008].

podejmujących ten temat, szczególnie przewodników opisujących proces tworzenia archiwów cyfrowych² czy też charakteryzujących już wdrożone projekty³. W polskiej literaturze fachowej napotykamy na podobną tematykę, dotyczy ona jednak głównie bibliotek cyfrowych⁴. Część etapów tworzenia repozytorium i biblioteki cyfrowej jest tożsama. To, co wyróżnia repozytorium, to zaangażowanie w projekt pracowników naukowych uczelni tworzących społeczność wirtualną instytucji. Zjawisko to zakładając aktywne uczestnictwo naukowców, wpisuje się w kreowanie kultury partycypacji, wyznaczając jednocześnie nową rolę dla bibliotek.

2. Promowanie idei

Pierwszy etap tworzenia repozytorium powinien być poprzedzony szeroką akcją promującą otwarty dostęp do wiedzy oraz zapoznaniem pracowników naukowych uczelni z ideą funkcjonowania repozytoriów instytucjonalnych oraz procesów archiwizacji dorobku naukowego. Na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu podjęto szereg kroków zmierzających do rozpropagowania idei powołania repozytorium. Pierwszym etapem było zaprezentowanie tego tematu na posiedzeniu Rady Bibliotecznej. W efekcie przedstawionej prezentacji oraz dyskusji, Rada jednogłośnie opowiedziała się za koniecznością stworzenia repozytorium instytucjonalnego na UAM. Konsekwencją tej decyzji było prezentowanie tematyki dotyczącej repozytoriów na Radach Wydziałów UAM. Ponadto informacje o repozytoriach znalazły się na stronie domowej Biblioteki Uniwersyteckiej. Opublikowano również artykuł w miesięczniku „Życie Uniwersyteckie”, którego motywem przewodnim był ruch OA oraz potrzeba utworzenia repozytorium na uczelni. Zorganizowano panel naukowy dla środowiska bibliotecznego szkół wyższych Poznania, na którym zaprezentowano temat „Repozytorium instytucjonalne – dlaczego powinniśmy je budować”.

Autorki przeprowadziły również badania własne, których celem było sprawdzenie postaw naukowców UAM wobec koncepcji powołania repozytorium instytucjonalnego.⁵ Badanie ankietowe miało formę kwestionariusza elektronicznego rozesłanego drogą mailową do 1550 losowo

---

² Zob.: Gibbons S.: Establishing an institutional repository. *Library Technology Reports* [dok. elektr.], 2004, vol. 40, no. 4, s. 1-168, <<https://publications.techsource.ala.org/products/archive.pl?article=2538>>, [odczyt 7.07.2008]; Por.: Barton M. R.: *Creating an institutional repository: LEADIRS Workbook* [dok. elektr.], MIT Libraries: 2004, <<http://dspace.org/implement/leadirs.pdf>>, [odczyt 14.04.2008].

³ Zob.: Doctor, G.: Capturing intellectual capital with an institutional repository at a business school in India. *Library Hi Tech*, 2008, vol. 26, no. 1, s. 110-125; Afshari, F., Jones, R.: Developing an integrated institutional repository at Imperial College London. *Program: electronic library and information systems*, 2007, vol. 41, no. 4, s. 338-352, 2007; Barwick, J.: Building an institutional repository at Loughborough University: some experiences. *Program electronic library and information systems*, 2007, vol. 41, no. 2, s. 113-123.

⁴ Zob.: Bednarek-Michalska, B.: Kujawsko Pomorska Biblioteka Cyfrowa a standardy. *Biuletyn EBIB* [dok. elektr.], 2006, nr 4 (74), <http://eprints.rclis.org/archive/00008490/01/bednarek_kpbc1.pdf>, [odczyt 20.07.2008]; Woźniak-Kasperek, J., Franke J., (red.): *Biblioteki Cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*, Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2007, s. 215.

⁵ Zob.: Rychlik, M., Karwasińska, E.: Projekt powołania repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Badania ankietowe postaw pracowników naukowych. *Przegląd Biblioteczny*, 2008 (w druku).

wybranych pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych uczelni. Do ankiety został dołączony krótki list informujący o repozytoriach wraz z prezentacją na ten sam temat. W anonimowej, zawierającej trzynaście pytań ankiecie pierwsze cztery miały charakter metryczki, następne badały dotychczasowe doświadczenia respondentów w korzystaniu z repozytoriów na świecie oraz wolę udziału w tworzeniu repozytorium na UAM. Poznano też opinie o pożądanym sposobie archiwizacji dokumentów, typach prac, które powinny być deponowane, czynnikach motywujących do włączenia się w współtworzenie repozytorium oraz kwestii wymagających ścisłej współpracy i pomocy ze strony personelu.

3. Dobór zespołu

Tworzenie repozytorium instytucjonalnego stanowi dla uczelni ważne i duże przedsięwzięcie. Należy zwrócić uwagę, iż w proces organizacyjny zaangażowane są przede wszystkim biblioteki, które zarówno inicjują projekty, jak również zajmują się ich tworzeniem i zarządzaniem.⁶ Jednym z pierwszych etapów zakładania repozytorium jest właściwy dobór personelu do pracy w specjalnie powołanym zespole organizacyjnym. Biorąc pod uwagę umiejętności i doświadczenie znaleźć się w nim powinni głównie bibliotekarze. W tym celu można wyznaczyć odpowiednią komórkę struktury organizacyjnej biblioteki.

Odpowiedzialność za sprawne funkcjonowanie repozytorium spoczywa na menedżerze projektu - **moderatorze**. Do jego obowiązków należy głównie organizacja i koordynacja działań, podejmowanie ważnych decyzji, odpowiedzialność za przestrzeganie prawa autorskiego, współpraca w tym celu z prawnikami uczelni oraz wydawcami. Inna funkcja spoczywa na **redaktorze** repozytorium. Jego praca nie ogranicza się wyłącznie do weryfikacji metadanych, powierza się mu również dbanie o aktualizacje, wygląd serwisu, szkolenia i wdrażanie nowych wersji platformy oraz ścisłą współpracę między moderatorem, a asystentami wydziałowymi, zastępuje on w razie konieczności moderatora. **Asystenci wydziałowi**, to ci pracownicy bibliotek wydziałowych, którzy służą bieżącą pomocą pracownikom naukowym, udzielając wskazówek dotyczących sprawnego deponowania prac. Dla tak dużego przedsięwzięcia, jakim jest założenie i funkcjonowanie repozytorium niezbędne jest również wsparcie informatyczne. **Administrator** to osoba w zespole odpowiedzialna za dobór oprogramowania oraz dbanie o jego prawidłowe funkcjonowanie, rozwiązywanie problemów technicznych, sporządzanie regularnych statystyk, wymianę oprogramowania i sprzętu⁷.

Liczba osób w zespole zależeć powinna od wielkości przedsięwzięcia, lecz z reguły nie jest ona zbyt duża. Zakłada się, że w pierwszym etapie zespół tworzy wstępny projekt wdrożeniowy, na który składają się: wybór oprogramowania, określenie zasad deponowania prac i dostępu do nich,

---

⁶ Zob.: Przyłuska, J. : Repozytorium – magazyn dokumentów czy wirtualna społeczność? [dok. elektr.], 2008, <http://eprints.rclis.org/archive/00013970/01/Przyluska_Jolanta_Repozytorium.pdf>, [odczyt 20.07.2008].

⁷ Por.: Barton M. R.: *Craeting an institutional repository: LEADIRS Workbook* [dok. elektr.], MIT Libraries: 2004, <<http://dspace.org/implement/leadirs.pdf>>, [odczyt 14.04.2008].

określenie profilu kolekcji, przygotowanie zasad prawnych oraz ustalenie elementów identyfikujących (logo, kolorystyka, layout). Konsekwencją prac jest przedstawienie gotowej do testowania, pierwszej platformy repozytorium. W drugim etapie zespół powinien zebrać uwagi i opinie oraz wyeliminować ewentualne błędy i wprowadzić poprawki, a w końcu uruchomić finalną wersję repozytorium.

4. Potrzeby użytkowników

Niewątpliwie jedną z najważniejszych kwestii jakie winno się podejmować przed uruchomieniem repozytorium jest określenie potrzeb jego przyszłych użytkowników. Do grupy tej zaliczamy zarówno „użytkowników końcowych”, czyli biernych czytelników zasobów umieszczanych na platformie, jak również użytkowników-naukowców, którzy deponując prace stają się przez to głównymi udziałowcami repozytorium⁸. Preferencje wyżej wspomnianych dwóch grup zazwyczaj zdecydowanie się różnią, stąd ważne jest, aby te różnice dostrzec i sprecyzować. Użytkownik końcowy z reguły postuluje o dostęp online do pełnej zawartości repozytorium przez całą dobę. Wszystkie teksty powinny być dostępne bezpłatnie w postaci plików o rozszerzeniu pdf. Użytkownik-naukowiec, czyli osoba potencjalnie deponująca w repozytorium, często nie jest chętna do umieszczania tam wszystkich swoich prac. Do najczęstszych argumentów zaliczyć można uprzednie umieszczanie artykułów na wewnętrznych stronach wydziałów, czy też obawę o możliwość stosowania plagiatu. Takich użytkowników należy przekonać do samej istoty repozytorium, naświetlając korzyści jakie przynosi współtworzenie tego przedsięwzięcia, a więc przede wszystkim: wzrost widoczności dorobku naukowego, możliwość śledzenia statystyk dotyczących zdeponowanych prac (mogą one być pomocne przy pisaniu grantów, mogą również stanowić wskaźnik jakości prac), wzrost cytowalności prac, możliwość generowania osobistej bazy danych, możliwość wykrywania plagiatu (treść jest w wolnym dostępie i dlatego łatwo ją przeszukiwać pod kątem plagiatu), gwarancję długotrwałego przechowywania prac w odróżnieniu od stron domowych wydziałów lub zakładów, które często zmieniają swoje adresy.

5. Wybór oprogramowania

Na rynku pojawia się coraz więcej programów służących zakładaniu platform repozytoriów. Są to oprogramowania zarówno darmowe (ang. open source) np.: EPrints, Bepress, Fedora, OPUS jak i komercyjne. Dokonując wyboru można posłużyć się wydanym przez Open Society Institute przewodnikiem po oprogramowaniach dla repozytoriów instytucjonalnych⁹ lub przeanalizować statystyki, jakimi dysponuje Directory of Open Access Repositories. Według danych DOAR, największą popularnością cieszy się

---

⁸Zob.: Foster N. F., Gibbons S.: Understanding Faculty to Improve Content Recruitment for Institutional Repositories. *D-Lib Magazine*, vol. 11, no. 1, 2005 [dok. elektr.]
<<http://www.dlib.org/dlib/january05/foster/01foster.html>>, [odczyt 13.07.2008].

⁹Zob.: A Guide to Institutional Repository Software 2004 [dok. elektr.]
<http://www.soros.org/openaccess/pdf/OSI_Guide_to_IR_Software_v3.pdf>, [odczyt 6.07.2008]

produkt DSpace, wykorzystywany obecnie przez 27% funkcjonujących repozytoriów¹⁰.

Kryteria doboru oprogramowania mogą być różne. Bardzo często czynnikiem determinującym wybór jest cena. Dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu było to kryterium bardzo istotne, zdecydowano się więc na oprogramowanie DSpace - produkt Massachusetts Institute of Technology oraz firmy Hewlett Packard. Wybierając oprogramowanie darmowe należy liczyć się często z brakiem wsparcia technicznego ze strony twórców programów. W przypadku DSpace pomocna może być lista dyskusyjna, na której użytkownicy wspierają się radami, blogi, materiały szkoleniowe.

Autorzy oprogramowania umożliwiają klientom dostosowywanie interfejsu do własnych potrzeb, na przykład zgodnie z wyglądem strony domowej uczelni bądź biblioteki. DSpace gromadzi i przechowuje dokumenty cyfrowe w najróżniejszych formatach: pdf, Word, JPG, TIF i inne, pozwala na tworzenie hierarchicznej struktury bazy poprzez określanie zespołów i kolekcji (ang. communities and collections).

DSpace umożliwia zarówno proste jak i zaawansowane wyszukiwanie. Indeksy są konfigurowalne, więc instytucja ma możliwość wybrania pól metadanych, które mają podlegać indeksacji. Przeszukiwanie może odbywać się wg: kolekcji i zespołów, tytułu, autora, dziedziny i daty.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu zainstalowano wersję 1.4.2 DSpace w systemie Windows XP Pro. Prawidłowe funkcjonowanie repozytorium od strony technicznej, zapewni konfiguracja sprzętu o następujących parametrach: nowoczesny system operacyjny Windows XP Pro lub Vista, dwurdzeniowe procesory o częstotliwości min. 2GHz, 2GB pamięci RAM, 50-100 GB przestrzeni dyskowej złożonej z połączonych dysków RAID 5¹¹.

6. Zasób repozytorium

Określenie profilu kolekcji to jedno z podstawowych zadań w procesie tworzenia repozytorium. Powinno brać się tu pod uwagę sugestie i opinie samych użytkowników oraz kierować opublikowanymi w tym zakresie raportami.¹²

Artykuły naukowe stanowią znaczną część dorobku naukowego pracowników, stąd bardzo ważne jest, aby uczelnie zadbały o umieszczenie tego typu dokumentów w repozytorium. Potwierdziły to także przeprowadzone

---

¹⁰ Zob.: OpenDOAR

<http://www.opendoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&IID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=r.rSoftWareName&orderby=Tally%20DESC&charttype=pie&width=600&height=300&caption=Usage%20of%20Open%20Access%20Repository%20Software%20-%20Worldwide>

¹¹ Przyłuska, J., Radomska, A., Kłosiński, R. [dok. elektr.],

<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/przyluska_radomska_klosinski.php>, [odczyt 12.07.2008].

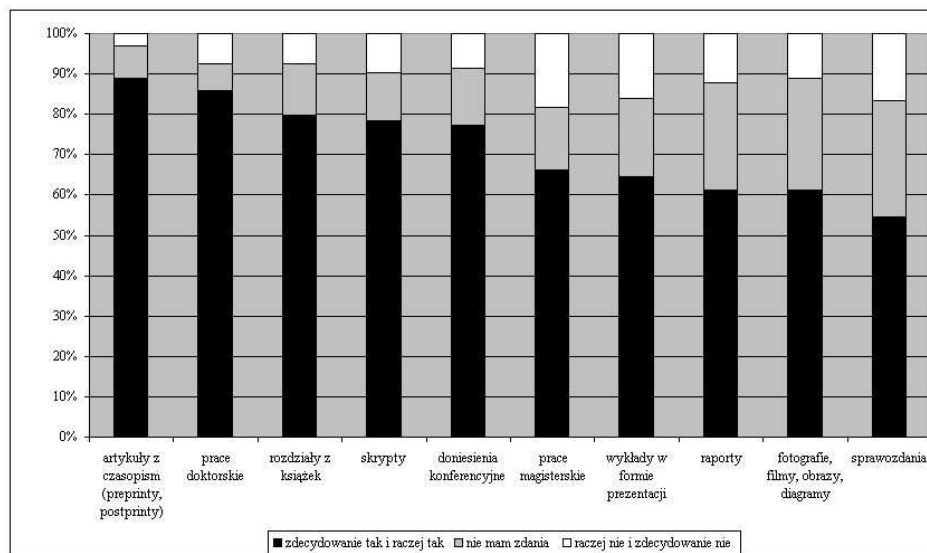
¹² Zob.: Open DOAR: rodzaje materiałów w repozytoriach na świecie:

<<http://www.opendoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&IID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=ct.ctDefinition&orderby=Tally%20DESC&charttype=bar&width=600&caption=Content%20Types%20in%20OpenDOAR%20Repositories%20-%20Worldwide>>

badania własne, w pytaniu poświęconym zasobom. Respondentom podano dziesięć stwierdzeń, którym należało przypisać odpowiedni stopień akceptacji (skala Likerta). Najwyższą punktację uzyskało właśnie stwierdzenie, że w repozytorium powinny znaleźć się artykuły naukowe w postaci postprintów (wersja po recenzji) i preprintów (wersja przed recenzją) (4,49 pkt. w skali Likerta). Dla uczelni, finansujących badania naukowe swoich pracowników, to sprawa korzystna również z tego powodu, że dostęp do ich wyników będzie odtąd darmowy. Na drugim miejscu, ankietowani wymienili chęć deponowania dysertacji doktorskich (4,38 pkt.). Doktoraty obronione i nieopublikowane, z powodzeniem mogą tworzyć odrębny zbiór w repozytorium zamiast, jak dotąd, zalegać w magazynach bibliotecznych. Kolekcja dysertacji może być wzbogacona o prace magisterskie, jednak w opinii czy powinny stanowić one część repozytorium, zostały ocenione niżej niż doktoraty (3,85 pkt.). Prawdopodobnie powodem takiej oceny jest ich niższa wartość naukowa, stąd też w kolekcji tej mogłyby się znaleźć jedynie wybitne prace magisterskie, rekomendowane przez promotorów. Umieszczanie w repozytorium materiałów konferencyjnych zostało ocenione wysoko (4,20 pkt.) podobnie jak ważne dla studentów kolekcje materiałów dydaktycznych, takich jak np. książki, rozdziały z książek (4,20 pkt.) czy skrypty (4,17 pkt.), ale już w mniejszym stopniu wykłady w formie prezentacji multimedialnych (3,68 pkt.).

Chociaż ankietowani byli mniej przekonani do deponowania raportów (3,78 pkt.), czy sprawozdań (3,61 pkt.), to skonsolidowany dostęp do tego rodzaju prac, mógłby ułatwić pracę tym, którzy na co dzień korzystają z danych w nich zawartych.

Wykres 1. Typy prac deponowanych w repozytorium

Źródło: Badania własne

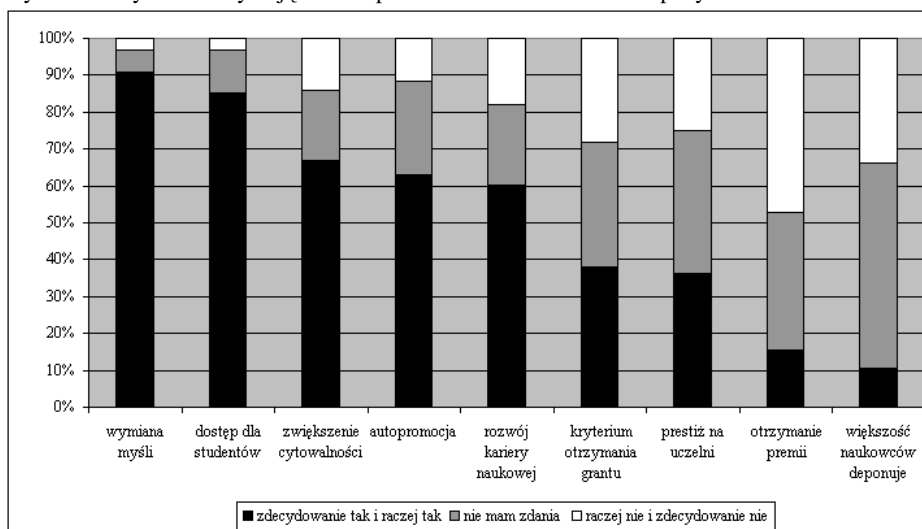
Do kluczowych zadań powinno należeć wzbogacanie repozytorium o dział czasopism publikowanych na uczelni, stąd też należałoby przekonywać władze uniwersytetu, do tworzenia dużej liczby własnych czasopism elektronicznych w wolnym dostępie.

7. Zasady deponowania

Fundamentem rozwoju repozytorium jest sprawny proces autoarchiwizacji. Polega ona na deponowaniu dokumentu cyfrowego przez samego autora. Sama czynność archiwizowania jest dość prosta i mało czasochłonna. Przyjmuje się, że zdeponowanie jednej pracy zajmuje średnio około 10 minut¹³.

W ankiecie przeprowadzonej wśród pracowników naukowych UAM jedno z pytań odnosiło się do kwestii poznania motywacji, jakimi kierowaliby się naukowcy deponując swoje prace. Najczęściej wybierali oni stwierdzenie, że „ułatwiłoby to wymianę myśli między naukowcami” (4,58 pkt.), następnie „ułatwiłoby to dostęp do prac moim studentom” (4,22 pkt.), „zwiększyłoby to cytowalność moich prac” (3,93 pkt.), „byłoby to niezbędne w celach autopromocyjnych” (3,71 pkt.). Okazało się, że naukowcy nie mieli zdania co do następujących czynników: „byłoby to pomocne w rozwoju mojej kariery naukowej” (3,23 pkt.), „podniosłoby to mój prestiż na uczelni” (3,23 pkt.), „byłoby to jednym z kryteriów otrzymania grantu” (3,15 pkt), a negatywnej odpowiedzi udzielili na następujące pytania: „większość naukowców z mojej dziedziny deponuje prace w repozytorium” (2,66 pkt.), „umożliwiłoby mi to otrzymanie premii” (2,50 pkt.).

Wykres 2. Czynniki motywujące do deponowania dokumentów w repozytorium UAM

Źródło: Badania własne

¹³ Zob.: Carr L., Harnad S.: Keystroke Economy: A Study of the Time and Effort Involved in Self-Archiving. *Technical Report* [dok. elektr.], 2005: University of Southampton, <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/10688/01/KeystrokeCosting-publicdraft1.pdf>>, [odczyt 1.07.2008].

Przy okazji podejmowania tematu zasad deponowania, należy także zająć się nakłanianiem pracowników do regularnego deponowania swoich prac. Rolą uczelni jest ustanowienie takiej polityki archiwizacyjnej, która przyczyni się do rozwoju repozytorium. Niewątpliwie skuteczniejsza jest autoarchiwizacja obligatoryjna. Wyniki badań przeprowadzanych na uczelniach australijskich wskazują, że prace deponowane na zasadzie dobrowolności stanowią jedynie około 15% dorobku naukowego, natomiast wprowadzenie obowiązku archiwizowania spowodowało wzrost rzędu 65%¹⁴. Z przeprowadzonych na UAM badań wynika, że ponad 67% naukowców biorących udział w badaniu, opowiedziało się za archiwizacją fakultatywną. Jest to zatem grono pracowników nauki, które należy przekonać, iż korzyści z umieszczenia swojej pracy w repozytorium rekompensują czas poświęcony na autoarchiwizację. Warto wspomnieć o coraz bardziej popularnej, pośredniej metodzie deponowania prac (ang. mediated deposit). Polega ona na tym, iż autorzy dostarczają oryginalne prace w ich pierwotnym formacie. Zadaniem administratora repozytorium jest przekonwertowanie dokumentu, jeśli jest taka potrzeba, zaopatrzenie go w odpowiednie metadane i zakończenie czynności deponowania. Dla pracowników naukowych jest to wyjście korzystne, bo mniej czasochłonne.

8. Prawo autorskie

W repozytorium można umieszczać materiały do których majątkowe prawa autorskie są oczywiste i należą do uczelni lub do autorów. Jeżeli prawo do utworu ma wydawca niezbędne jest uzyskanie stosownego pozwolenia¹⁵. Kwestie pozyskiwania majątkowych praw autorskich, rozstrzyganie o możliwości publikowania swojego dorobku często zniechęcają naukowców. Jak wykazały przeprowadzone badania własne aż 86,50% potencjalnych udziałowców repozytorium oczekiwałoby w tej kwestii pomocy. Istotne jest zatem aby w zespole zarządzającym repozytorium znalazła się osoba odpowiedzialna za sferę praw autorskich. Należy również informować pracowników naukowych o możliwości negocjowania warunków już na etapie zawierania umowy z wydawcą, w celu zapewnienia sobie możliwości włączenia pracy do archiwum.

Jak pokazują doświadczenia repozytoriów europejskich prawa autorskie do utworów przesyłanych do repozytoriów pozostają przy autorach, którzy udzielają licencji niewyłącznej na korzystanie ze swoich dzieł. Oznacza to, że utwór może być przekazany w tej samej postaci innemu podmiotowi bez pytania o zgodę właścicieli repozytorium. Udzielenie licencji ma często miejsce w procesie autoarchiwizacji lub poprzez podpisanie i odesłanie umowy

---

¹⁴ Zob.: Sale, A.: Comparison of IR content policies in Australia. *First Monday* [dok. elektr.], 2006, vol. 11, no 4, <http://eprints.utas.edu.au/264/1/Comparison_of_content_policies_in_Australia.pdf>, [odczyt 12.07.2008].

¹⁵ Jaka jest polityka wydawcy związana z archiwizacją pracy w repozytorium, można sprawdzić w bazie RoMEO opracowywanej przez SHERPA-<<http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>>, gdzie wydawcy podzieleni są na 4 grupy, oznaczone odpowiednim kolorem. Kolor zielony oznacza zgodę na archiwizację postprintów lub preprintów.

licencyjnej. Każda osoba przesyłająca swoje dzieło do repozytorium zaświadcza jednocześnie, że jest odpowiedzialna za prawa autorskie dotyczące archiwizowanego dzieła. Niektórzy twórcy repozytoriów mają jedynie zapis na stronach projektu, że prawa autorskie pozostają przy autorach¹⁶.

Należy podkreślić, że zasady respektowania prawa autorskiego powinny być jasno opisane i udostępnione na platformie repozytorium.

9. Metadane

Efektywne wykorzystanie zasobów cyfrowych ma miejsce tylko wówczas, gdy metadane są dobrej jakości. Są różne standardy metadanych. Większość z nich oparta jest na języku XML (eXtensible Markup Language), który stanowi ich semantyczną jak i strukturalną podstawę.

Dublin Core jest prawdopodobnie najczęściej stosowanym standardem przez biblioteki i archiwa cyfrowe¹⁷. Powodem tej użyteczności jest zapewne prostota, czyli zestaw piętnastu podstawowych pól zaprojektowanych do opisu źródeł. Są to pola: tytuł, twórca, dziedzina, opis, wydawca, współtwórca, data, typ, format, identyfikator, źródło, język, relacja, miejsce i czas, własność.

Dublin Core jest domyślnym formatem zapisu metadanych, jednak istnieje możliwość przejścia innych formatów, takich jak np. MARC. Wymaga to jednak zastosowania narzędzi typu crosswalk.

DSpace jest oprogramowaniem kompatybilnym z Open Archives Initiative-Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH). Stosowanie tego protokołu powoduje, że metadane gromadzone w DSpace są indeksowane przez takie wyszukiwarki jak np. Google, a tym samym dotarcie do rozproszonych zasobów staje się łatwiejsze i efektywniejsze.

10. Zakończenie

Sukces repozytorium nie zależy wyłącznie od nawet najlepiej dobranego zespołu organizacyjnego. Puste repozytorium jest repozytorium martwym, a praca przy jego tworzeniu – bezowocna. Tylko wówczas, kiedy idea znajdzie poparcie i odzew ze strony środowiska naukowego uczelni – praca osób powołanych do stworzenia platformy, opieki administracyjnej i redakcyjnej będzie owocna. Należy też pamiętać, że budowa repozytorium jest procesem, który dopiero w perspektywie kilku lat przyniesie wymierne korzyści, z których najważniejszą jest wymiana wiedzy i rozwój nauki.

Cieszy fakt, że tematyce nowoczesnych zasobów cyfrowych poświęconych jest coraz więcej konferencji i spotkań. Zadanie budowy repozytorium instytucjonalnego jest jednym z priorytetów opracowanej Strategii systemu biblioteczno-informacyjnego UAM na lata 2008-2016.

---

¹⁶ Zob.: B. Szczepańska, Zasady publikowania obiektów cyfrowych w repozytoriach europejskich. Zagadnienia prawno autorskie. *Przegląd Biblioteczny*, 2007 R. 75, z 2, s. 193-220.

¹⁷ Zob.: Gartner R.: *Metadata for digital libraries: state of the art and future directions*. JISC Technology & Standards Watch [dok. elektr.], JISC: 2008, <
http://www.jisc.ac.uk/media/documents/techwatch/tsw_0801pdf.pdf>, [odczyt 4.09.2008].

Bibliografia

- [1] Afshari, F., Jones, R.: Developing an integrated institutional repository at Imperial College London. *Program: electronic library and information systems*, 2007, vol. 41, no 4, s. 338-352.
- [2] Barton, M R.: *Craeting an institutional repository: LEADIRS Workbook* [dok. elektr.], 2004: MIT Libraries, <<http://dspace.org/implement/leadirs.pdf>>, [odczyt 14.04.2008].
- [3] Barwick, J.: Building an institutional repository at Loughborough University: some experiences, *Program electronic library and information systems*, 2007, vol.41, no. 2, s. 113-123.
- [4] Bednarek-Michalska, B.: (2006) Kujawsko Pomorska Biblioteka Cyfrowa a standardy. *Biuletyn EBIB* [dok. elektr.], 2006, nr 4 (74)
<http://eprints.rclis.org/archive/00008490/01/bednarek_kpbc1.pdf>, [odczyt 24.07.2008].
- [5] Bednarek-Michalska, B.: (2006) Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa – pragmatyka tworzenia biblioteki cyfrowej. *Biuletyn EBIB* [dok. elektr.], 2006, nr 7 (77)
http://eprints.rclis.org/archive/00008404/01/bednarek_kpbc2.pdf, [odczyt 20.07.2008].
- [6] Carr, L., Harnad, S.: Keystroke economy: a study of the time and effort involved in self-archiving. *Technical Report* [dok. elektr.], 2005: University of Southampton, <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/10688/01/KeystrokeCosting-publicdraft1.pdf>>, [odczyt 1.7.2008].
- [7] Crow R.: *The case for institutional repositories: a SPARC position paper* [dok. elektr.], 2002: Washington DC, <<http://www.arl.org/sparc/IR/ir.html>>, [odczyt 26.06.2008].
- [8] Doctor, G.: Capturing intellectual capital with an institutional repository at a business school in India. *Library Hi Tech*, 2008, vol. 26, no. 1, s. 110-125.
- [9] Foster N. F., Gibbons S.: Understanding Faculty to Improve Content Recruitment for Institutional Repositories. *D-Lib Magazine*, vol. 11, no. 1, 2005 [dok. elektr.] <<http://www.dlib.org/dlib/january05/foster/01foster.html>>, [odczyt 13.07.2008].
- [10] Gartner R.: *Metadata for digital libraries: state of the art and future directions*. JISC Technology & Standards Watch [dok. elektr.], JISC: 2008, <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/techwatch/tsw_0801pdf.pdf>, [odczyt 4.09.2008].
- [11] Gibbons S.: Establishing an institutional repository. *Library Technology Reports*. [dok. elektr.], 2004, vol. 40, no. 4, <<https://publications.techsource.ala.org/products/archive.pl?article=2538>>, [odczyt 7.07.2008].
- [12] Sale, A.: Comparison of IR content policies in Australia. *First Monday* [dok. elektr.], 2006, vol. 11, no 4, <http://eprints.utas.edu.au/264/1/Comparison_of_content_policies_in_Australia.pdf>, [odczyt 12.07.2008].
- [13] Simpson, P.: Repositories for research: Southampton's evolving role in the knowledge cycle. *Program: electronic library and information systems*, 2006, vol. 40, no 3, s. 224-231.
- [14] Szczepańska B.: Zasady publikowania obiektów cyfrowych w repozytoriach europejskich. Zagadnienia prawno autorskie. *Przegląd biblioteczny*, 2007 R. 75, z 2, s. 193-220.
- [15] Przyłuska, J.: Repozytorium – magazyn dokumentów czy wirtualna społeczność? [dok. elektr.], 2008, <http://eprints.rclis.org/archive/00013970/01/Przyluska_Jolanta_Repozytorium.pdf>, [odczyt 23.07.2008].
- [16] Przyłuska, J., Radomska, A., Kłosiński, R.: Budowanie repozytorium dziedzinowego : doświadczenia Biblioteki Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi i Biblioteki Politechniki Łódzkiej [dok. elektr.] W: IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach Open Access. Toruń, 7-8 grudnia 2007 roku. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja "Elektronicznej Biblioteki", 2007. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 18). <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/przyluska_radomska_klosinski.ph>, [odczyt 12.07.2008].
- [17] Woźniak-Kasperek, J., Franke J., (red.): Biblioteki Cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2007.